

Undervisningsforløb:

Lokalhistoriske kildepakker – Østerbro (Boligforhold og levevilkår)

Lærervejledning – erindringer

Om materialet

Disse erindringsuddrag omhandler temaet: *Boligforhold og levevilkår*. Erindringerne stammer fra arkivets samling af pensionisterindringer fra 1969 og 1995 og er skrevet af Gudrun Andersen, Esther Hagerup Andersen, Svend Nielsen, Carl Andersen og Gerda Andersen. Deres fortællinger giver et personligt indblik i leveforholdene på Østerbro i begyndelsen og første halvdel af 1900-tallet, og bliver også sammenholdt med andre samtidige kildetyper.

Materialets omfang er meget fleksibelt. Som lærer kan man tilpasse det sin historieundervisning og enten vælge at arbejde med de lokalhistoriske kilder i en kortere periode, eller lade materialet danne rammen om et længere forløb. På samme måde kan læreren frit vælge hvor meget man ønsker at fokusere på de historiske strømninger og deres påvirkninger på lokalområdet så der perspektiveres mellem den lille og den store historie.

Erindringerne kan tilgås i deres oprindelige form, men da disse kan være meget teksttunge, er de derfor bearbejdet og inddelt i tematiske uddrag til brug for eleverne. På den måde fremstår erindringerne mere overskuelige og tilgængelige. Hvis erindringen oprindeligt er håndskrevet, står dette uddrag sammen med det transskriberede. Læreren kan her vælge, hvorvidt eleverne skal prøve kræfter med den håndskrevne del. Hvis erindringen oprindeligt er maskinskrevet, er det denne udgave der er benyttet. I erindringsuddragene kan man finde henvisning til sidetal på de originale erindringer i transskriberet eller maskinskrevet udgave.

Som lærer kan man vælge, at klassen arbejder med det samme uddrag, eller man kan fordele dem mellem eleverne, så de arbejder med hver deres. På den måde kan eleverne enten undersøge, hvordan det samme uddrag kan besvare flere historiske spørgsmål eller de kan få forskellige perspektiver på det samme tema. Nedenfor er der vejledning til, hvordan man kan tilgå opgaverne.

Fakta

Målgruppe: Grundskolen

Klassetrin: 6., 7., 8., 9., 10.

Kompetenceområde: Kildearbejde

Fag: Historie

Omfang: Varierende

Materialets opbygning

Materialet er inddelt i fire faser. Læreren kan frit vælge hvor meget tid, der skal afsættes til hver:

1. Forforståelse og mindmap
2. Undre- og undersøgelsesspørgsmål
3. Kildearbejde: erindring, officielle dokumenter, fotos o. lign.
4. Besvarelse af undersøgelsesspørgsmål, vurdering af kilders brugbarhed og evt. udarbejdelse af produkt.

Forforståelse og mindmap

Fælles i klassen eller individuelt udarbejder eleverne et mindmap med de ord de forbinder med temaet Boligforhold og levevilkår. Efterfølgende går de sammen med en makker og vælger de ord fra klassens mindmap som de synes passer bedst til Boligforhold og levevilkår. Hvis eleverne har udarbejdet deres mindmap individuelt kan de to og to sammenligne ord og notere eventuelle nye ord. Her kan læreren vælge i hvor høj grad eleverne skal argumentere for deres valg af ord. Øvelsen har til hensigt at igangsætte elevernes refleksion over temaet og dermed spore dem ind på de underemner der kunne være relevante at arbejde videre med i forbindelse med deres undre- og undersøgelsesspørgsmål.

Undre- og undersøgelsesspørgsmål

På baggrund af deres mindmap skal eleverne i grupper á 2-3 udarbejde 3-5 undrespørgsmål med udgangspunkt i deres ord. Har de fx skrevet "toilet" som et af ordene kunne spørgsmålet lyde: "Hvor gik folk på toilettet i gamle dage?". Elevernes ord kan dermed være med til at stilladsere deres undrespørgsmål. Efterfølgende bliver undrespørgsmålene fremlagt i plenum, hvorefter grupperne i samarbejde med læreren udarbejder deres undersøgelsesspørgsmål. Læreren kan stille uddybende spørgsmål til eleverne, der kan hjælpe deres undersøgelsesspørgsmål på vej, såsom: "Hvorfor undrer I jer over det?" eller "Hvad vil I gerne vide mere om?". Hvis vi bruger eksemplet med ordet "toilet" kunne et undersøgelsesspørgsmål lyde: "Hvad betød toiletforholdene for menneskers levevilkår i begyndelsen af 1900-tallet?".

Undersøgelsesspørgsmålene er en gennemgående rød tråd i materialet. Eleverne skal forsøge at besvare deres spørgsmål vha. erindringen samt de øvrige kildetyper, der inddrages. Øvelsen i at vurdere kildernes brugbarhed i forhold til besvarelsen er derfor helt central. Her er det vigtigt at understrege, at undersøgelsen ikke har fejlet, hvis eleverne ikke kommer frem til et entydigt svar på deres spørgsmål. Det er en historiefaglig pointe i sig selv, at der kan være forskellige svar, eller at der i besvarelsen må være et element af fortolkning, da det er de svar kilderne giver.

I arbejdet med undersøgelsesspørgsmålet er det vigtigt, at læreren løbende samler op på elevernes arbejde efter hver undervisningsgang. Læreren kan spørge ind til, hvor langt de enkelte grupper er nået, og hvis der er nogle grupper, man ikke når, skal de skrive ned, hvad status er på deres arbejde. Det skal være tydeligt for eleverne hvilke svar, de løbende får på deres undersøgelsesspørgsmål, når de arbejder med kilderne. Her kan læreren stille 5 spørgsmål, der både går på kildernes indhold ("Hvilke oplysninger har I fået?", "Er oplysninger troværdige?") og på arbejdsprocessen ("Hvad har I gjort for at...?"), ("Hvilke udfordringer har mødt når I...?").

På den måde kommer eleverne både til at reflektere over kildernes indhold, deres egen undersøgelsesproces samt de to ting i forhold til hinanden.

At udarbejde et historiefagligt undersøgelsesspørgsmål kan være komplekst for eleverne og derfor er det også helt op til læreren, i hvor høj grad eleverne skal støttes i arbejdet, eller om de skal have udleveret et formuleret spørgsmål. Som alternativ kan klassen samarbejde om at udarbejde en pulje af undersøgelsesspørgsmål, som grupperne derefter selv vælger at arbejde videre med. På den måde kan man have en fælles dialog om hvad et godt spørgsmål er og flere grupper kan sagtens arbejde med samme spørgsmål.

Kildearbejde: erindring, officielle dokumenter, fotos o. lign.

Efter eleverne har udarbejdet deres undersøgelsesspørgsmål skal de arbejde med erindringsuddraget. Efter de har læst uddraget, skal de udfylde nogle punkter med faktuelle oplysninger om erindringen. Oplysningerne har det til hensigt at tydeliggøre, at de hændelser, erindringen formidler er beskrevet med en stor tidslig afstand. Det er derfor vigtigt at eleverne er opmærksomme på dette aspekt, når de arbejder med erindringen. Derudover skal eleverne også reflektere over ord, der er ukendte for dem, men som de må kende for at få et større udbytte af erindringen.

De efterfølgende spørgsmål skal støtte elevernes refleksion i forhold til de oplysninger, kilden formidler. Derudover skal eleverne overveje, hvilken betydning det tidslige aspekt kan have for kildens brugbarhed. Som en kontrast til erindringens meget personlige historieformidling skal eleverne også arbejde med mere kommunale faktuelle dokumenter. Det kan være forskelligt fra erindring til erindring, hvilke øvrige kildetyper der arbejdes med. Det afhænger af kildens indhold, hvorvidt det giver mening at arbejde med politiets mandtal og registerblade eller oplysninger fra begravelsesprotokoller. På samme måde er der nogen erindringer, der ligger op til, at eleverne inddrager billedmateriale i deres arbejde, mens andre erindringer ikke er så oplagte. Arbejdet med disse kilder

lægger op til, at eleverne skal krydstjekke erindringens oplysninger med de samtidige kommunale dokumenter. Et andet aspekt, som læreren kan gøre eleverne opmærksomme på er, at disse dokumenter er skabt i den periode, som de skildrer, modsat erindringen, der er skabt med langt større tidslig afstand. I forlængelse heraf kan man også arbejde med elevernes forståelse af kilders forskellige funktion, og den betydning det kan have for kildearbejdet.

Politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

Du kan læse mere om politiets registerblade her: [Politiets registerblade - Københavns Stadsarkiv \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk/politiets-registerblade)

I arbejdet med mandtal, registerblade og begravelsesprotokoller møder eleverne autentisk kildemateriale, som ikke er teksttungt. Igennem elevernes fortolkning af disse kilders få oplysninger, opnår de en stor historiefaglig indsigt. Kildernes informationer er begrænsede, og eleverne må derfor udfylde de tomme pladser og dermed benytte deres forforståelse i undersøgelsen. I arbejdet med de forskellige kildetyper får eleverne trænet deres kompetencer i at undersøge kilder og sammenholde deres oplysninger, for på den måde at udlede et mere nuanceret resultat. Derudover vurderer eleverne de øvrige kildetyper brugbarhed i forhold til at besvare deres undersøgelsesspørgsmål.

Politiets mandtal findes i både original og transskriberet form. Begge udgaver findes i forlængelse af elevopgaverne til de respektive erindringer. De er transskriberet kildetro og derfor optræder oplysninger som navne fødselsår og dag ikke altid konsekvent. Derudover kan der være forkortelser, tegn eller erhverv der er fremmede for eleverne. De mest almindelige forkortelser er *do*, ---"--- eller " der betyder "*det samme som ovenfor*". Mht. til ukendte ord og erhverv kan man med fordel bruge hjemmesiden *Ordbog over det danske sprog - historisk ordbog 1700-1950*: <https://ordnet.dk/ods/forside>

Politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

Du kan læse mere om politiets mandtal her: [Politiets Mandtaller - Københavns](#)

Evaluering – besvarelse af undersøgelsesspørgsmål, vurdering og produkt

Som afslutning på forløbet skal eleverne forsøge at besvare deres undersøgelsesspørgsmål. Som nævnt er det vigtigt, at eleverne er klar over, at de måske ikke kan give et entydigt svar på deres spørgsmål, men at deres svar også kan indeholde en grad af fortolkning og troværdige gisninger. Helt centralt i elevernes besvarelse er, at de argumenterer for, hvorfor de pågældende kilder er brugbare, eller ej. Samt at deres besvarelser skal kunne forklares vha. kildematerialet.

Hvorvidt eleverne skal producere et produkt eller præsentere deres resultater af undersøgelsesspørgsmålet som en evaluering er helt op til læreren. Afhængig af klassetrin kan man arbejde projektorienteret og problemorienteret med spørgsmålet og kilderne, der præsenteres for klassen. Man kan også arbejde mere scenariebaseret, hvor eleverne dramatiserer eller præsenterer en hændelse fra erindringen. Ønsker man at inddrage lokalområdet endnu mere kunne denne hændelse også danne grundlag for en præsentation af lokalområdet på den tid, hvor hændelsen udspillede sig. Da den centrale kilde i dette materiale er en erindring, kan man også bede eleverne om at skrive deres egne erindringer med udgangspunkt i samme tema: *Boligforhold og levevilkår*. Afslutningsvis kunne eleverne præsentere eller læse deres erindringer op for hinanden og tale om, hvordan de var anderledes end pensionisterindringen og hvordan det tidslige aspekt påvirker erindringen som kilde. Erindringen kunne evt. ledsages af relevant billedmateriale. De øvrige kilder som mandtal, registerblade, begravelsesprotokoller og fotos kunne også inddrages, hvor eleverne skulle "oversætte" kilderne til moderne sprog, for derefter at skrive deres egne eller få deres forældre til det.

Eleveopgaver til erindringer om boligforhold og levevilkår

Gudrun, Esther, Svend, Carl og Gerda skrev deres erindringer, da de var pensionister i 1969 og 1995. I erindringerne fortæller de om deres barndom og opvækst på Østerbro i begyndelsen og første halvdel af 1900-tallet. I uddragene fokuseres der på temaet: *Boligforhold og levevilkår*.

1. Inden du går i gang med at læse erindringen, skal du lave et mindmap. I midten af dit mindmap skriver du *Boligforhold og levevilkår* og rundt om skriver du alle de ord, du forbinder med temaet. Når du har skrevet alle de ord du kunne komme i tanke om, skal du udveksle ord med en kammerat. Får du nye ord, skriver du dem i dit mindmap.
2. Parvis skal I nu vælge nogle af ordene fra jeres mindmap, og ud fra dem skrive 3-5 undrespørgsmål.
3. Ud fra jeres undrespørgsmål, skal I nu udarbejde et undersøgelsesspørgsmål, som I skal forsøge at besvare vha. en af erindringerne og de andre kilder.
4. Når I har skrevet jeres spørgsmål, skal I læse et uddrag af en af erindringerne, hvor de beskriver en begivenhed. Bagefter skriver I disse kildeoplysninger:
  - Kilde: Hvilken type kilde er det?
  - Navn/årstal: Hvem har skabt kilden og hvornår? Hvad ved vi om kildens afsender?
  - Hvilken hændelse/begivenhed handler dit uddrag om?
  - Hvornår tror du hændelsen er sket?
  - Er der ord, du ikke kender?

Gudrun Andersen – erindring 1235, 1969

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Gudruns erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da hun var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet på Østerbro i Gudruns erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, Østerbro forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Gudrun skriver, at hun bor i Classensgade 15. Familien hedder Andersen og Gudruns far er gartner. Find mandtalslisten fra Classensgade 15, november 1894 og se om du kan finde Gudruns forældre ved hjælp af de to oplysninger: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk). Hvilke oplysninger får vi ellers om hendes forældre?

6. Undersøg de andre beboere i opgangen. Hvad kan listen ellers fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde, er de gift og har de børn? Hvad er det for en type beboere?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Classensgade 15 kan fortælle om kvarteret, Gudrun voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som hendes erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Gudrun skriver, at hendes far dør, da hun er 7 år gammel. Undersøg hans begravelsesprotokol. Hvad døde han af? Hvilke oplysninger får vi ellers fra begravelsesprotokollen? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/1-215291>

9. Efter farens død er Gudruns mor enke og alene med fire børn. Undersøg hendes registerblad. Hvad kan det fortælle om hendes videre liv? Find dokumentet her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-26817>

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

10. Gå på kbhbilleder.dk og find fotos af kvarteret omkring Gudruns barndomshjem fra samme periode, der passer til hendes beskrivelser. Vælg dem ud, I synes bedst besvarer jeres undersøgelsesspørgsmål.

11. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Gudrun beskriver? Er hun tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

12. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fire kilder: erindring, mandtal, begravelsesprotokol, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

Beboere og Logerende						Tjenestetyende.						Vedrørende Værnepligten.			
af begge Kjøen samt Børn over 10 Aar.												For enhver Mand mellem 20 og 38 Aar (hvad enten han er anført som Beboer, Tjenestetyende eller Logerende) opføres (efter Indtægningsbevis, Søfartsbog, Forstærkningspapir eller Afregningsbog)			
Rang.	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Maj 1894 (Gade og Hus- nummer).	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Om fæstet halvaarsvis eller paa kortere Tid.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Naar ind- traadt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent (Gade og Hus- nummer).	Navn.	Lægt.	Bogstaver	Nr.
1 ^{ste}	Ernst Emil Ehlert	1834 10. Okt.	Kjøbenhavn	Bojshov	Sammestad	Karl Johan Lind	m/f	1816 15. Maj	Kjøbenhavn	1. Okt.	2. Vistrup				
	Caroline Christiane f. Schiellerup	1828 22. Febr.	Amager		0	Christine Hoffmann	m/f	1870 26. August	Kjøbenhavn	1. April	Bonaventur 1116 Tegnersvej 1011				
	Alfred Viggo Johannes Ehlert	1864 31. Febr.	Kjøbenhavn	Lieutenant Hobeltshov	d										
	Anna Johanne Marie Georgia Ehlert	1861 4. Febr.	a	Formid	0										
	Anna Marie Schiellerup	1846 8. Jan.	Amager	Preben	0										
2 ^{de}	Henriette Christiane Schiellerup (f. Vistrup)	1834 28. April	Næstved	Enkefrue	Sammestad										
	Agnes Louise Vilhelmine Beck	1859 29. Febr.	Esrom	Reindatter											
	Carl Johan Theodor Beck	1860 28. Mai	Esrom	Grosserer											
4 ^{de}	Gudrun Benedikte Jensen Vahl	1812 1. Maj	Sigge	Enkefrue											
	Harald Jensen Vahl	1813 1. Maj	Esrom	Enkefrue											
	Hæstestyr Anne Margrethe Christensen	1861 31. Maj	Kjøbenhavn	Enkefrue											
3 ^{de}	Martha Birgitte Jørgensen	1825 30. Marts	Sigge	Enkefrue		Fra Carole Alexanders Larsen	Mand	1875 19. Desember	Kjøbenhavn	1. April					
	Oluf Andersen	1857	Sigge	Gartner											
	Karen Sofie Andersen f. Jørgensen	1857	Sigge	Enkefrue											
	Ejnar Viggo Andersen	1880 26. Febr.	Kjøbenhavn	Søn											
	Ragnhild Agnete Andersen	1885	Kjøbenhavn	Datter											

Husejerens Underskrift. *M. Jørgensen*

Vend om.

Gudrun Andersen - Politiets mandtalsliste, Classensgade 15, november 1894 - transskriberet

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
1 st sal	Ernst Emil Ehler	1834 1 oktbr	Kjbhvn	Bogholder
	Caroline Christiane f. Schiellerup	1829 22 febr	Strandmøllen	
	Alfred Viggo Johanne Ehler	1864 31 Decbr	Kjøbenhavn	Løjtnant Elektrotekniker
	Anna Johanne Marie Georgia Ehler	1867 4. Novbr	"	Lærerinde
	Nanna Amalie Schiellerup	1846 8 jan	Strandmøllen	Frøken
2 de sal	Henriette Christine Amalie Teisner (født Vosbein)	1837 29 april	Nøddebo	Enkefrue
	Agnes Louise Vilhelmine Beck	1859 17 Novbr	Esrom	Pleidatter
	Carl Johan Hendrick Beck	1860 28 Mai	Esrom	Grosserer
4 de sal	Benedicte Arnesen Kall	13 November 1813	Slagelse	Forfatterinde
	Adoptivsøn Harald Arnesen Kall	19 Mai 1867	? ved Sorø	Premierløjtnant
	Anne Margrethe Christensen	3de Mai 1841	Ortved ved Ringsted	Husberstyrinde
Stuen	Maren Kirstine Jørgensen	12 februar 1825	Ringsted Sletten	Enke
	Oluf Andersen	30 Marts 1853	Sverig	Gartner
	Karen Sofie Andersen født Jensen	1857	Rye v. Roskilde	Hustru
	Ejner Viggo Andersen	31 Juli 1880	Kjøbenhavn	Søn
	Ragnhild Agnete Andersen	26 Februar	Kjøbenhavn	Datter

Esther Hagerup Andersen – erindring 2031, 1969

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Esters erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da hun var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet på Østerbro i Esthers erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, Østerbro forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Esther skriver, at hun bor i Viborggade 24. Forældrene hedder Hans Peter og Emilie Frederikke Andersen. Find mandtalslisten fra Viborggade 24, maj 1908 og se om du kan finde Esters forældre ved hjælp af de to oplysninger: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk). Hvilke oplysninger får vi ellers om hendes forældre?

6. Undersøg beboerne i opgangen. Hvad kan listen fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde? Er de gift og har børn? Hvad er de for en type beboere?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Viborggade kan fortælle om kvarteret, Esther voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som hendes erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Undersøg Esthers fars registerblad. Hvor har han boet? Hvad var hans arbejde? Hvad kan oplysningerne fortælles os om hans liv? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-1503581>

9. I 1918 kommer Esthers far ud for en alvorlig arbejdsulykke og dør få måneder senere. Undersøg hans begravelsesprotokol. Hvad døde han af? Hvilke oplysninger får vi ellers fra begravelsesprotokollen? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/1-380255>

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

10. Gå på kbhbilleder.dk og find fotos af kvarteret omkring Esthers barndomshjem fra samme periode, der passer til hendes beskrivelser. Vælg dem ud, I synes bedst besvarer jeres undersøgelsesspørgsmål.

11. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Esther beskriver? Er hun tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

12. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fire kilder: erindring, mandtal, begravelsesprotokol, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

Beboere og logerende

af begge Køn samt Børn over 10 Aar.

Tjenestetyende.

Eft.	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Nærliggende.	Hvor boet d. 1. Nov. 1907 (Gade og Hus- nummer).	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Om sættet halvårsvis eller paa kortere Tid.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Naar ind- trædt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent (Gade og Hus- nummer).
1	Olsen Otto Alfred	1851	København	Boierendeholder	Viborg 24						
	Olsen Anne Marie	1856	København	Hustru	"						
	Sundberg										
1	Sundberg Lars Olfert	1872	Sverige	Snedker	Viborg 24						
	Sundberg Ida Olfertine	1874	"	Hustru	"						
	Sundberg Elise Christa	1876	"	Løkker	"						
1	Lange Selia	1869	København	Elektriker	Viborggade 24						
	Harboe Antoinette	1869	"	Indkøber	"						
	Sent Alois Rodolf	1881	"	Læge	"						
	Andersen Hans Peter	1871	København	Handl.	Løjdevej 1						
	Andersen Emilie Frederikke	1878	Vordingborg	Hustru	"						
2	Andersen Marie Vilhelmine	1878	København	Lynings	Viborggade 24						
	Andersen Bertha Vilhelmine	1878	"	"	"						
2	Hansen Holvor Ludvig	1858	København	Regler	Viborg 24						
	Hansen Clara	1857	København	Hustru	"						
	Borch Otto Teisang	1892	København	Ten	"						
3	Lassen Andor	1873	Udbynaab	Arbejder	Viborg 24						
	Lassen Jennine	1878	Naarby	Hustru	"						
	Steinhardt Emil	1878	"	Sjæffe	Viborg 24						
	Steinhardt Anna	1878	"	Hustru	"						
	Michelsen Hans Marie	1872	Enderslev	Husmoder	Viborggade 24						
	Michelsen Karl Axel	1896	København	Barn	"						
	Michelsen Ingeborg Marie	1898	"	"	"						

Husejerens Underskrift.

Olsen
Alfred Olsen

Vend om.

Esther Hagerup Andersen - Politiets mandtalsliste, Viborggade 24, maj 1908 - transskriberet

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
Stuen	Olsen Otte Alfred	1851 17 okt	København	Børstenbinder
	Olsen Ane Marie	1856 3de Mai	Ringsted	Hustru
1 sal	Lundberg Lars Erik	1872 8 Marts	Sverige	Snedker
	Lundberg Ida Adolfine	1874 23-6	"	Hustru
	Lundberg Elsa Elisabeth	1896 19 sept	"	Datter
Stuen tv	Lang Felix	1889 25 Juli	Wien	Elektriker
	Jacobsen Antoinette	1869 14 Marte	"	Enkefrue
	Fent Alois Adolph	1881 24 sept	"	Grosserer
	Andersen Hans Peter	1871 8 Novbr	Frederiksberg	Kusk
	Andersen Emilie Frederikke	1878 7 December	Vordingborg	Hustru
2 tv.	Andersen Marie vilhelmine	1847 18 Februar	København	Syning
	Andersen Bertha Vilhelmine	1878 11 Sept	"	"
2 H	Hansen Halvor Ludvig	1858 28 Decembr	København	Slagter
	Hansen Klara	1857 24 Mai	Aarhus	Hustru
	Otto Schang Hansen	1892 9 Mai	København	Søn
3 th	Larsen Anders	1873 9. Novbr	Udbyneder	Arbejdsmand
	Larsen Jensine	1878 12 April	Taarnby	Hustru
	Reinhardt Emil	For tiden bortvist		Typograf
	Reinhardt Anna			Hustru
	Nielsen Karen Marie	24/2 72	Endslev	Husmoder
	Nielsen Karl Axel	24/6 96	København	Barn
	Nielsen Ingeborg Marie	15/3 98	---	---

Svend H. Nielsen – erindring 561, 1995

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Svends erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da han var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet på Østerbro i Svends erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, Østerbro forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Svend skriver, at han bor på Lyngbyvej 29. Familien hedder Nielsen til efternavn og begge forældre er født i 1874. Find mandtalslisten fra Lyngbyvej 29, november 1911 og find Svends forældre ved hjælp af de to oplysninger: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk). Hvilke oplysninger får vi ellers om han forældre?

6. Undersøg beboerne i opgangen. Hvad kan listen fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde? Er de gift og har børn? Hvad er de for en type beboere?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Lyngbyvej kan fortælle om kvarteret, Svend voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som hans erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Undersøg Svends fars registerblad. Hvor har han boet? Hvad var hans arbejde? Hvad kan oplysningerne fortælles os om hans liv? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-1595771>

9. På registerblade kan man læse, at Svends far dør i 1923. Undersøg hans begravelsesprotokol. Hvad døde han af? Hvilke oplysninger får vi ellers fra begravelsesprotokollen? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/1-499324>

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

10. Svend beskriver kvarteret omkring Vibenshus Runddel meget grundigt. Gå på kbhbilleder.dk og find fotos af kvarteret fra samme periode, der passer til hans beskrivelser. Vælg dem ud, I synes bedst besvarer jeres undersøgelsesspørgsmål.

11. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Esther beskriver? Er hun tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

12. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fire kilder: erindring, mandtal, begravelsesprotokol, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

Beboere og Logerendeaf begge Køn samt **Børn over 10 Aar.****Tjenestetyende.**

Etage.	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Maj 1911 (Gade og Hus- nummer).	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Om fæstet halvårsvis eller paa kortere Tid.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Naar Ind- traadt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent (Gade og Hus- nummer).
1ste	Nielsen Anna Johanne	1869 - 20/3	København	Manufakturh.	Samme St.						
	- v. - Marie Karoline	1876 - 14/3	- v. -	Expeditrice	- v. -						
1ste h.	Hansen Hans Adolf	1853 - 11/8	- v. -	Hornesarbeid	- v. -						
	- v. - Marie Sofia	1856 - 16/11	Johannesb.	Kiøstør	- v. -						
	- v. - Karl Viggo	1890 - 6/4	København	Takrassarbeid	- v. -						
1 - v.	Hansen ~~Jens~~ Kristine Valdemar	1885 - 29/4	- v. -	Jordarbeid	Viborggade 77						
	- v. - Anna Henriette Andrea	1871 - 9/4	- v. -	Kiøstør Lygplasmaker							
	Casperen Karoline Nielsen Evaristo	1900 - 24/6	København	Datter							
2 - h.	Petersen Thorvald Emil	1885 - 27/8	- v. -	Jordarbeid	Samme St.						
	- v. - Katharina Marie	1888 - 8/7	- v. -	Kiøstør Fabrikarb.							
2 - v.	Nielsen Hans Peter	1874 - 7/5	- v. -	Kiøstør	Samme St.						
	- v. - Falck skine	1874 - 1/2	- v. -	Kiøstør Fabrikarb.							
	- v. - Olga Ida	1892 - 9/2	- v. -	Datter Falk og Skjæg							
	- v. - Katharina Marie	1898 - 7/7	- v. -	Datter							
3 - h.	Nielsen Peter	1861 - 11/4	- v. -	Jordarbeid	- v. -						
	- v. - Kristine	1859 - 12/12	Middelfart	Kiøstør							
3 - v.	Johansen Karl Frederik Oboert	1855 - 7/4	København	Fabrikarb.	- v. -						
	- v. - Peter Jøse	1861 - 21/7	- v. -	Kiøstør Fabrikarb.							

Husejerens Underskrift.

S. H. Nielsen

Vend om.

**Svend H. Nielsen - Politiets mandtalsliste, Lyngbyvej 29, november 1911
- Transskriberet**

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
Stue	Nielsen Anna Johanne	1869 20/3	København	Manufakturh. [Manufakturhandler]
	" Marie Karoline	1876 16/3	"	Expeditrice
1 sal h.	Hansen Hans Adolph	1853 11/8	"	Havnearbejder
	" Karen Sofie	1856 16/11	Johnstrup	Hustru
	" Karl Viggo	1890 6/4	København	Pakkassearbejder
1 v.	Hansen Jens Kristian Valdemar	1885 24/4	"	Jordarbejder
	"" Laura Henriette Andrea	1871	Odense	Hustru Sygeplejerske
	Caspersen Karoline Nielsine Edvardine	1900 26/6	København	Datter
2 h.	Sørensen Thorvald Emil	1885 27/8	""	Jordarbejder
	"" Mette Marie	1888 8/7	""	Hustru Fabriksarb.
2 v.	Nielsen Hans Peter	1874 2/5	""	Kusk
	"" Valborg Anna	1874 1/12	""	Hustru Fabriksarb.
	"" Olga Oda	1892 6/2	""	Datter Vask og Strygning
	"" Martha Marie	1898 27/7	""	Datter
3 h.	Nielsen Peter	1861 11/4	""	Jordarbejder
	"" Kristine	1859 12/12	Middelfart	Hustru
3 v.	Johansen Karl Frederik Osvald	1855 5/4	København	Fabrikarb.
	"" Petrea Nora	1861 21/7	""	Hustru Fabriksarb

Gerda Leth Andersen – erindring 878, 1995

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Gerdas erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da hun var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet på Østerbro i Gerdas erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, Østerbro forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Gerda skriver, at hun er født i Løgstørgade 31 stuen. Hendes far var maskinarbejder og familien hedder Jensen til efternavn. Find mandtalslisten fra Løgstørgade 31, maj 1916 og se om du kan finde Gerdas forældre ved hjælp af de to oplysninger: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](http://kildeviseren.kbharkiv.dk). Hvilke oplysninger får vi ellers om hendes forældre?

6. Undersøg beboerne i opgangen. Hvad kan listen fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde? Er de gift og har børn? Hvad er de for en type beboere?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Løgstørgade kan fortælle om kvarteret, Gerda voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som hendes erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Undersøg Gerdas fars registerblad. Hvor har han boet? Hvad var hans arbejde? Hvad kan oplysningerne fortælles os om hans liv? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-991466>

9. Gå på kbhbilleder.dk og find fotos af de gader, som Gerda beskriver fra sin barndom. Vælg dem ud, I synes passer bedst til hendes beskrivelser og som bedst besvarer jeres undersøgelsesspørgsmål.

10. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Esther beskriver? Er hun tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

11. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fire kilder: erindring, mandtal, begravelsesprotokol, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

Gerda Leth Andersen - Politiets mandtalsliste, Løgstørgade 31, maj 1916 - original

Beboere og Logerende

af begge Køn samt Børn over 10 Aar.

31

Tjenestetyende.

Ege.	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Nov. 1915 (Gade og Hus- nummer).	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Om fæstet hæftes eller på kortere Tid.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Naar ind- traadt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent (Gade og Hus- nummer).
	Jensen. Anton Marinus	1885	Hume sogn	Maskinarb.	Løgstørg. 31						
	Johanne Nikolise	1891	Frederikshavn	Husmester							
	Johansen Laura Berit	1883	København	Syerske	Løgstørgade 31						
	Thinggaard Olga Karen Marie Lise Jensen	1902	Nikol sogn	Flaetning	Gedser						
	Lindemann Ludvig Heinrich	1859	København	Detailhandler	Løgstørgade 31						
	Karen.	1856	Frederiksberg	Hustru							
	Poula Dagmar	1890	København	Syerske							
	Marie Elisabeth	1903	Brøndbyvester	Barn							
	Larsen Louis Ernst Emil	1889	København	Bud	Udangade 13						
	Juliette Kristine	1887	København	Hustru							
	Nielsen Lars Peter	1892	København	Lagerist	Løgstørgade 31						
	Karla Johanne	1893	Frederiksberg	Hustru							
	Andersen Nels Christian Otto	1889	København	Forretningsmand	Løgstørgade 31						
	Camilla Henriette	1890	Højby	Hustru							
	Hansen Julius Peter Henry	1886	Veje	Sergent	her						
	Hansen Ingeborg Marie	1882	Flensborg	Hustru							
	Rasmussen Einar Otto	1888	Odense	Repræsentant	Løgstørgade 31						
	Rasmussen Emma Cathrine Oliva	1880	Magleby	Hustru							
	Nielsen Nils	1881	Frederiksberg	Styrmand	Løgstørgade 31						
	Rosa Amanda	1890	København	Hustru							
	Nielsen Aage	1889	København	Sergent	Løgstørgade 31						
	Xenia	1894		Hustru							
	Nielsen Martin Georg	1892	Horsens	Maskinmester	Løgstørgade 31						
	Pottulde Marie	1869	Endelave	Hustru							
	Høj Jørgen Peter Bernhardt	1898	København	Imeddelare							
	Nielsen Helga Thora Margrethe	1906	København	Datter							

Husejerens Underskrift.

H. Detailhandler banken i det N.
W. Jensen - Wicewart

Vend om.

**Gerda Leth Andersen - Politiets mandtalsliste, Løgstørgade 31, maj 1916
- Transskriberet**

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
	Hansen Severin Aksel	7/10 1890	Samsø	Styrmand
	Hansen Marie Ellen	14/2 1890	Svendborg	Hustru
St th.	Jensen Anton Marinus	23/8 1885	Hune Sogn	Maskinarb.
--	-- Johanne Nikoline	13-10 1891	Frederikshavn	Husmoder
Tv.	Johansen Laura Cecilie	7/7 1883	København	Syerske
""	Thinggaard Olga Karen Marie Louise Jensen	12/1 1902	Tikøb Sogn	Slægtning
Th.	Lindemann Ludvig Heinrich	4/11 1859	Kjøbenhavn	Detailhandler
	---- Karen	12/4 1856	Frederiksberg	Hustru
	---- Povla Dagmar	8/6 1890	København	Syerske
	---- Marie Elisabeth	13/4 1903	Brøndbyøster	Barn
2de sal th.	Larsen Louis Ernst Emil	11/1 1889	København	Bud
--	-- Juliette Kirstine	25/12 1887	København	Hustru
2de sal tv.	Nielsen Lars Peter	15/12 1892	København	Lagerist
"	" Karla Johanne	10/2 1893	Frederiksberg	Hustru
3. sal tv.	Andersen Niels Christian Otto	6/8 1879	København	Sporvognsfunktionær
"	" Camilla Henriette	28/10 1890	Højby	Hustru
3. th	Hansen Julius Peter Henry	1/10 1886	Vejle	Sergent
	Hansen Ingeborg Marie	15/10 1882	Flensborg	Hustru
4. sal tv.	Rasmussen Einar Otto	28/3 1888	Odense	Repræsentant
	Rasmussen Laura Cathrine Olivia	25/6 1890	Magleby	Hustru

4. sal th.	Nielsen Niels	28/6 1881	Frederiksberg	Styrmand
	" Rosa Fernanda	12/6 1890	København	Hustru
5. tv.	Nielsen Aage	1889 29 Decbr	Kjøbenhavn	Sergent
	---- Xenia	1894 5 Febr	---"---	Hustru
5 th	Nielsen Martin Georg	25 August 1872	Horsens	Maskinmester
	---- Bothilde Marie	1869 15 Mai	Endelave	Hustru
	Kaj Jørgen Peter Bernhard	1898 21. Juni	København	Smedelære
	Nielsen Helga Thora Margrethe	21/2 1906	København	Datter

Carl Andersen - erindring 583, 1995

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Carls erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene på Østerbro, da han var barn?
2. Hvilket indtryk får du af Carls opvækst og familie i det hele taget?
3. Hvorfor tror du, at Carl og hans familie samler kul op, der er faldet af vognen? Hvad fortæller det om perioden.
4. Hvorfor tror du, at Carl skulle se efter sine søskende, mens hans forældre var på arbejde?
5. Hvilket indtryk får du af lokalområdet omkring Østerbro gennem Carls erindring?
6. Find eksempler i erindringen på hvordan du synes boligforholdene har forandret sig fra dengang og til i dag? Find også eksempler på hvordan du synes Østerbro har forandret sig. Hvorfor tror du der er sket forandringer?
7. I sin erindring beskriver Carl det nærområde, han voksede op. Lav en liste med ord, som du synes kendetegnede Østerbro på det tidspunkt.
8. Gå på kbhbilleder.dk og brug din liste til at finde billeder af Østerbro. Vælg dem ud, som du synes passer bedst til det indtryk, du har fået af bydelen gennem erindringen og som bedst kan besvare undersøgelsesspørgsmålet.
9. Find jeres kildeoplysninger. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Carl skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de hændelser, han beskriver? Hvor meget kan han selv huske og hvor meget har han fået fortalt? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?
10. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af Carls erindring og de fotos, I har valgt. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?